

Warszawa, 29 kwietnia 2020 r.

Podsekretarz Stanu

BM-I.0520.183.2020

**Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej**

Szanowna Pani Marszałek,

w związku z otrzymaniem interpelacji nr 3637 Państwa Posłów Aleksandry Gajewskiej i Franciszka Sterczewskiego w sprawie przeciwdziałania dyskryminacji, przedstawiam następujące informacje.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie planuje wprowadzenia do szkół edukacji antydyskryminacyjnej, ponieważ tego typu działania nie leżą w kompetencji Ministerstwa Sprawiedliwości. W sprawach oświaty i wychowania właściwym jest Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Minister Sprawiedliwości jest dysponentem Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości. Jest to państwowy fundusz celowy, ukierunkowany na pomoc pokrzywdzonym i świadkom, przeciwdziałanie przestępczości oraz pomoc postpenitencjarną. W ramach działalności funduszu prowadzi się kampanie promocyjne rozpowszechniające wiedzę o istnieniu Funduszu Sprawiedliwości i jego zadaniach wśród potencjalnych beneficjentów.

Prowadzone w ramach Funduszu projekty, mające na celu przeciwdziałanie przyczynom przestępczości, polegają na organizowaniu oraz przeprowadzaniu akcji i przedsięwzięć informacyjnych, organizowaniu i zlecaniu badań nad przyczynami i uwarunkowaniami przestępczości oraz jej zapobieganiu. Przygotowywane i kolportowane są również publikacje i wydawnictwa dotyczące praw osób pokrzywdzonych przestępstwem oraz zapobieganiu przestępczości. Organizowane są też wydarzenia takie jak konferencje, seminaria i szkolenia. Zarówno w publikacjach medialnych, wydawniczych, jak i podczas organizowanych spotkań,

niejednokrotnie poruszany jest temat źródeł i sposobów dyskryminacji na tle m. in.: wyznaniowym i narodowym. Poświęca się również uwagę zwalczaniu mowy nienawiści w przestrzeni publicznej oraz kładzie się nacisk na kształtowanie proaktywnych postaw obywatelskich. Działania te skierowane są do odbiorców z wszystkich grup wiekowych. Przy realizacji zadań Funduszu, każdorazowo wskazywana jest możliwość skorzystania z pomocy, bez rozróżniania rodzaju przestępstw, jakimi dotknięte są osoby pokrzywdzone. Podkreślając dostępność pomocy trzeba zauważyć, że nie jest to pomoc udzielana wyłącznie obywatelom Polski, ale wszystkim osobom pokrzywdzonym przestępstwem.

Należy wskazać, że poza działalnością polegającą na przeciwdziałaniu przestępczości poprzez kształtowanie odpowiednich postaw społecznych, ważnym aspektem działania Funduszu Sprawiedliwości jest realna pomoc świadczona osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom i osobom im najbliższym dostępna dzięki utworzonej Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem. Sieć obejmuje ponad 350 miejsc świadczenia pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie prowadzi prac legislacyjnych w zakresie dotyczącym przestępstw dyskryminacyjnych.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że znaczna część zachowań polegających na popełnieniu czynu zabronionego z motywów dyskryminacyjnych, stanowi przestępstwo w myśl polskiego porządku prawnego. Godność i cześć człowieka, jego wolność, nienaruszalność cielesna, zdrowie psychiczne i fizyczne stanowi przedmiot ochrony szeregu norm prawa karnego. Niezależnie zatem z jakich powodów, czy też w związku z jaką motywacją dobra te są naruszane, w razie realizacji znamion odpowiednich typów czynów zabronionych, aktualizuje się odpowiedzialność karna sprawcy naruszenia. Typowe zachowania składające się na tzw. zjawisko mowy nienawiści stanowią następujące przestępstwa: czyny naruszające cześć i dobre imię – przestępstwa z art. 212 § 1 k.k. i art. 216 § 1 k.k., zachowania naruszające nietykalność cielesną – przestępstwo z art. 217 § 1 k.k., kierowanie gróźb karalnych – przestępstwo z art. 190 § 1 k.k., przemoc – przestępstwo z art. 191 § 1 k.k. Przepisy te zawierają karnoprawny zakaz stosowania przemocy, groźby bezprawnej, naruszania nietykalności cielesnej oraz znieważania każdej osoby, w każdym czasie, miejscu i w każdej sytuacji, bez względu na motywację sprawcy. Podstawę ścigania może także stanowić naruszenie innych przepisów chroniących określone dobro np. życie lub zdrowie.

W przepisach art. 119 § 1 k.k. (stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej), art. 256 § 1 k.k. (nawoływanie do nienawiści) i art. 257 k.k. (publiczne znieważanie), stanowiących tzw.

przestępstwa dyskryminacyjne, ustawodawca objął wzmoczoną penalizacją czynności dyskryminacyjne podejmowane z uwagi na zamknięty katalog okoliczności, wymieniając wśród nich: przynależność narodową, etniczną, rasową, wyznaniową bądź bezwyznaniowość, jako zachowania zagrażające określonym dobrom ogólnym. Objęte penalizacją z art. 119 § 1 k.k., art. 256 § 1 k.k. i art. 257 k.k. zachowania są wyrazem wzmoczonej ochrony prawnokarnej przed aktami dyskryminacji podejmowanymi ze względu na zawarte w wymienionym w nich katalogu okoliczności. Wyodrębnienie przestępstw dyskryminacyjnych w takiej postaci jest wynikiem uznania przez ustawodawcę, że są to zachowania zagrażające określonym dobrom ogólnym, co znajduje odzwierciedlenie w systematyce Kodeksu karnego. Przepis art. 119 § 1 k.k. został umieszczony w Rozdziale XVI, grupującym przestępstwa przeciwko pokojowi i ludzkości oraz przestępstwa wojenne, zaś przepis art. 256 § 1 i art. 257 k.k. w Rozdziale XXXII, obejmującym przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Istotą tych norm prawnych nie jest penalizacja wszystkich zachowań o charakterze dyskryminacyjnym, a tylko takich, które równocześnie zagrażają określonym dobrom ogólnospołecznym, czego wyrazem jest ujęcie ich w katalogu zamkniętym.

Prawo karne powinno stanowić ostateczny sposób oddziaływania na kształt relacji społecznych i winno być stosowane jedynie w przypadku braku możliwości wykorzystania lub nieskuteczności innych metod. Z tego względu zarówno regulacje krajowe, jak i przyjmowane na forum międzynarodowym, w tym w ramach systemu Rady Europy i Unii Europejskiej, przewidują odpowiedzialność karną za szczególne typy czynów o charakterze dyskryminacyjnym jedynie w określonych przypadkach. Zgodnie z uwarunkowaniami społecznymi i historycznymi są to przede wszystkim czyny popełnione na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych i religijnych. Decyzja ramowa Rady UE 2008/913/WSiSW z 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych (Dz. Urz. UE L 328z 6.-6.2008, s. 55-58) nakłada na państwa członkowskie Unii Europejskiej obowiązek ochrony osób i grup wyróżnionych według koloru skóry, rasy, religii, pochodzenia, przynależności narodowej lub etnicznej. Brak jest w przepisach tego aktu odniesienia do innych przesłanek.

Jeżeli motywem przestępstw jest fakt przynależności pokrzywdzonego do grupy mniejszościowej, to już w obecnym stanie prawnym motywacja sprawcy jest uwzględniana w toku prowadzonego postępowania karnego. Zgodnie z zasadami wymiaru kary, określonymi w art. 53 § 2 k.k., przy odpowiedzialności sprawcy za popełnienie czynu zabronionego motyw jego działania (czyli czynnik intelektualny stanowiący rację działania, to co sprawca formułuje jako powód swojego działania), którym może być jedna z przyczyn dyskryminacyjnych,

stanowi jedną z okoliczności uwzględnianych przez sąd przy wymierzaniu kary. Ponadto motywacja sprawcy jest wprost wymieniona w Kodeksie karnym jako jedna z przesłanek oceny karygodności czynu zabronionego w zakresie oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu (art. 115 § 2 k.k.). Okoliczność ta, jako element strony podmiotowej czynu zabronionego, decyduje o społecznej szkodliwości czynu, czyli o jego ciężarze. Te regulacje prawne pokazują, że w obecnym stanie prawnym motywacja sprawcy przy realizacji znamion czynu zabronionego jest brana pod uwagę, zarówno przy określaniu ciężaru czynu zabronionego, jak i przy wymiarze kary. Nie budzi wątpliwości, że motywacja wynikająca z uprzedzeń sprawcy, winna być przy wymiarze kary brana pod uwagę jako okoliczność obciążająca. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (w rozumieniu powszechnym wyjątkowo naganna) w świetle obowiązujących przepisów wpływa na zaostrzenie odpowiedzialności karnej jako element znamion typu kwalifikowanego przestępstwa (np. w przypadku przestępstwa zabójstwa – art. 148 § 2 pkt 3 k.k.). Ponadto, zgodnie z art. 40 § 2 k.k. za przestępstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, istnieje możliwość społecznego napiętnowania sprawcy poprzez orzeczenie środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych.

Ochronie dóbr prawnych naruszanych przez wskazane zachowania służy również prawo cywilne (art. 23 i art. 24 k.c.) oraz prawa pracy (art. 183a k.p., gdzie mowa o bardzo szeroko ujętym zakazie dyskryminacji).

Przedstawiona wyżej analiza prawna dotycząca kryminalizacji zachowań składających się na zjawisko określane jako zachowania dyskryminacyjne i mowa nienawiści wskazuje, iż polskie prawo karne posiada instrumenty reakcji karnoprawnej na powyższe naganne zachowania.

Dodatkowo można wskazać, że ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 3451; skierowana przez Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego w ramach kontroli prewencyjnej; uchwalona na podstawie rządowego projektu ustawy przygotowanego w Ministerstwie Sprawiedliwości), która ma na celu wzmocnienie ochrony prawnokarnej w zakresie czynów godzących w tak fundamentalne dobra prawne jak życie i zdrowie człowieka, wolność seksualna czy własność, zawiera m.in. zmianę art. 53 k.k., który reguluje dyrektywy sądowego wymiaru kary w taki sposób, aby wskazać w nim wprost okoliczności obciążające sprawcę czynu. Ich wystąpienie będzie miało więc wpływ na karę wymierzoną przez sąd. Jako przykład takich okoliczności, wskazano m.in.: sposób działania prowadzący do poniżenia lub udręczenia pokrzywdzonego, popełnienie przestępstwa z motywacją zasługującą na szczególne potępienie lub z niskich pobudek, popełnienie, z użyciem przemocy przestępstwa, motywowanego nienawiścią z powodu

przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej ofiary albo z powodu jej bezwyznaniowości. Ponadto ustawa ta wprowadza podwyższenie zagrożenia karą za przestępstwo z art. 265 § 1 k.k. przewidując za ten czyn karę pozbawienia wolności do lat 3.

Anna Dalkowska

/podpisano elektronicznie/